

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utskottet regeringens skrivelse 1997/98:147 Redogörelse för den svenska krigsmaterielexporten år 1997, vilken föreslås bli lagd till handlingarna. Utskottet behandlar också de motioner som har väckts med anledning av skrivelsen samt ett antal motioner från den allmänna motionstiden. Motionerna rör huvudsakligen redovisningsfrågor, lagstiftningen rörande krigsmaterielexport, arbetet syftande till en europeisk uppförandekod för sådan export, följdleveransbegreppets tolkning, försvarsindustriellt samarbete samt svensk krigsmaterielexport till enskilda stater och områden.

Samtliga motionsyrkanden besvaras eller avstyrks.

Till betänkandet är fogade 4 reservationer och 1 särskilt yttrande.

Skrivelsen

Regeringen yrkar i skrivelse 1997/98:147 att riksdagen tar del av redogörelsen för den svenska krigsmaterielexporten år 1997.

Motionerna

Motioner väckta med anledning av regeringens skrivelse 1997/98:147

1997/98:U63 av Ingrid Näslund m.fl. (kd) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att ingen krigsmaterielexport till Indonesien bör ske,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Sverige i EU och FN skall verka för ett internationellt vapenembargo mot Indien och Pakistan,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Sverige skall uppmana länder till vilka svensk vapenexport sker att rapportera till FN:s vapenhandelsregister,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Sverige skall vara pådrivande för en förbättrad europeisk etisk kod för vapenexport.

1997/98:U64 av Birger Schlaug m.fl. (mp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att en avvecklingsplan utarbetas för krigsmaterielexporten,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett omedelbart stopp av den svenska krigsmaterielexporten till diktaturer, länder som innehar kärnvapen, konfliktområden och till länder där det, enligt Amnesty, förekommer omfattande och grova kränkningar av mänskliga rättigheter,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Sverige omedelbart stoppar den svenska krigsmaterielexporten till Indien och Pakistan,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att regeringens redovisning bör innefatta en redogörelse för vilken typ av materiel som sålts till vilka länder och vilka företag som tillverkar den,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att besked bör ges om vilka tillstånd till utlandsverksamhet som lämnats till svenska företag,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en utredning som skall se över sekretessen i samband med en utökad redovisning av beviljade utförelsetillstånd, tillverkningsrätts- och samarbetsavtal,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en redogörelse även för vilka ärenden av principiell betydelse som överlämnats till regeringen,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att det bör vara samma bestämmelser för följdleveranser som för andra leveranser av krigsmateriel,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att hela krigsmaterielsystem aldrig får betraktas som följdleveranser,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att de regler som gäller för Krigsmateriel för strid även skall tillämpas för Övrig krigsmateriel,

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att som krigsmateriel i regelverkets mening också bör anses all materiel som i dag av exportföretagen benämns "försvarsmateriel",

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att när nya omständigheter föreligger, som t.ex. att ett land har råkat i väpnad konflikt eller inte längre respekterar de mänskliga rättigheterna, måste all krigsmaterielexport avbrytas,

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att slutanvändarintyg bör användas för all svensk export av vapen, inklusive komponenter,

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att riktlinjerna för krigsmaterielexport bör lagregleras,

15. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att avvisa EU-kommissionens förslag att export av samtillverkade produkter skall få ske enligt de regler som gäller i det land där produkten tillverkas eller saluförs,

16. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kompletterande redovisning av tillverkningsrättsavtal och samarbetsavtal.

1997/98:U65 av Gudrun Schyman m.fl. (v) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att inte göra någon åtskillnad mellan nya leveranser av krigsmateriel och följdleveranser,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utredningen av följdleveransbegreppet,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett demokratikriterium för den svenska krigsmaterielexporten,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att ett kvinnoperspektiv på brott mot de mänskliga rättigheterna bör också komma till uttryck i svensk krigsmaterielexportpolitik,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att regeringen i EU-sammanhang måste verka för att den uppförandekod som antagits av EU-länderna inte stannar vid en rekommendation utan blir restriktiv och bindande,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att samma riktlinjer skall gälla för Övrig krigsmateriel som för Krigsmateriel för strid,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att svenska regler skall gälla vid samarbete mellan svenska företag och företag i andra EU-länder när det gäller export av krigsmateriel,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om stopp för krigsmaterielexporten till Bangladesh,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om stopp för krigsmaterielexporten till Brasilien,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om stopp för krigsmaterielexporten till Chile,

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om stopp för krigsmaterielexporten till Indonesien,

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om stopp för all krigsmaterielexport till Indien och Pakistan, såväl av nya leveranser som av följdleveranser,

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om stopp för krigsmaterielexporten till Thailand,

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om stopp för krigsmaterielexporten till Tunisien,

15. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om stopp för krigsmaterielexporten till Sydkorea,

16. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om stopp för krigsmaterielexporten till Venezuela.

1998/99:UU13

Motioner väckta under allmänna motionstiden 1998/99

1998/99:U402 av Andre vice talman Eva Zetterberg m.fl. (v, c, mp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett stopp för all svensk vapenexport till Mexico,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Sverige inom EU skall verka för att all vapenexport till Mexico från hela EU-området upphör.

1998/99:U406 av Lars Ohly m.fl. (v) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en utredning av utvecklings- och säkerhetspolitiska konsekvenser av export av JAS-plan till länder i tredje världen, speciellt Sydafrika, Brasilien, Chile och Filippinerna,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att respektera det föreslagna tvååriga moratoriet för försäljning av högteknologiska vapen till Latinamerika,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att inte exportera JAS 39 Gripen till länder där militären inte står under full civil kontroll,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att inte exportera Jas 39 Gripen till länder som Sverige samtidigt ger bistånd till för demokratisering och fattigdomsbekämpning,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att inte exportera vapen till utvecklingsländer över huvud taget.

1998/99:U509 av Holger Gustafsson m.fl. (kd) vari yrkas

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Sverige bör gå i täten för upprättandet av en uppförandekod för europeisk vapenexport,

1998/99:U612 av andre vice talman Eva Zetterberg m.fl. (v, kd, c, fp, mp) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Sverige i FN, EU och andra internationella forum skall verka för att all vapenexport till Afghanistan upphör,

1998/99:U618 av Marianne Samuelsson m.fl. (mp, v, c, fp) vari yrkas

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om stopp för all vapenexport till Indonesien.

1998/99:U704 av Charlotta L Bjälkebring (v) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om restriktiv vapenexport,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av harmonisering av regelverk för export.

1998/99:T802 av andre vice talman Eva Zetterberg m.fl. (v) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att kryptering gällande krigsmateriel skall undantas från tillåtelse om export.

Utskottet

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

Bakgrund och sammanfattning av skrivelsen

Regeringen framhåller inledningsvis i skrivelsen att det kalla krigets slut har resulterat i en ny omvärld med kraftigt minskade väpnade styrkor och därmed en reducerad internationell vapenhandel. Från år 1990 fram till år 1995 minskade vapenhandeln med omkring hälften. Efter år 1995 har man dock kunnat konstatera en mindre uppgång.

För svensk del har sysselsättningen inom försvarsindustrin reducerats kraftigt från knappt 23 000 anställda år 1990 till 14 250 år 1997. Sveriges export av tyngre konventionella vapen under år 1997 uppgick enligt statistik från Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) till 1,09 % av världshandeln – motsvarande en trettonde plats i världens samlade legala export av dessa produkter.

Genom ökad samverkan i olika former, främst inom EU-gemenskapen, bör den svenska försvarsindustrin ha goda möjligheter att anpassa sig till de nya förutsättningar som föreligger, samtidigt som den bevarar sin för en alliansfri politik nödvändiga höga kompetens. Denna samverkan ökar behovet av mer likartade regler för export.

I början av år 1998 lades ett brittisk-franskt förslag fram med främsta syfte att harmonisera exportreglerna inom EU och att sätta en hög gemensam standard för medlemmarnas exportkontrollpolitik. Allt fler länder börjar att avge liknande redogörelser för krigsmaterielexporten som den svenska, senast var det Nederländerna som producerade en rapport som bygger på vad man kallar den svenska modellen.

Krigsmaterielexporten 1997

Regeringen har varje år sedan 1985 lämnat riksdagen en skrivelse med redogörelse för den svenska krigsmaterielexporten. Utförseln av krigsmateriel under år 1997 ökade med 0,5 % eller från 3 087 miljoner kronor år 1996 till 3 101 miljoner kronor år 1997.

Den svenska utförseln av krigsmateriel motsvarade 0,49 % av den totala svenska varuexporten år 1997 jämfört med 0,54 % år 1996. Under år 1997 har utförseltillstånd beviljats för försäljning av krigsmateriel till ett värde av 5 061 miljoner kronor, varav 2 481 miljoner kronor avser Krigsmateriel för

Lagen om krigsmateriel

Tillverkning och utförelse av krigsmateriel regleras genom lagen (1992:1300) om krigsmateriel och förordningen (1992:1303) om krigsmateriel. Båda författningarna trädde i kraft den 1 januari 1993 och ersatte lagen (1983:1034) om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel, m.m. och lagen (1988:558) om förbud mot utförelse av krigsmateriel, m.m. med tillhörande förordningar. Den nuvarande lagen bygger i allt väsentligt på den tidigare lagstiftningen liksom på tidigare praxis.

Krigsmaterielagen föreskriver att krigsmateriel inte får tillverkas utan tillstånd. Även all försvarsindustriell utlandssamverkan förutsätter tillstånd. Krigsmateriel indelas enligt lagen i två kategorier. Vapen och stridsammunition återfinns inom kategorin Krigsmateriel för strid, medan icke förstörelsebringande materiel återfinns inom kategorin Övrig krigsmateriel. Bestämmelser om vilken materiel som innefattas i de två kategorierna finns i krigsmaterieförordningen.

Regeringens riktlinjer för krigsmaterielexport

Regeringens riktlinjer uttrycker principer som regeringen lagt fast i sin praxis och som är vägledande vid prövningen i ärenden om tillstånd till krigsmaterielexport enligt lagen och förordningen om krigsmateriel. Ett övergripande syfte med riktlinjerna är att ge en stabil och generell grund för tillståndsprövningen. Enligt riktlinjerna bör tillstånd till utförelse av krigsmateriel, eller till annan samverkan med någon i utlandet avseende krigsmateriel, medges endast om sådan utförelse eller samverkan

- bedöms erforderlig för att tillgodose det svenska försvarets behov av materiel eller kunnande eller i övrigt är säkerhetspolitiskt önskvärd, samt
- inte står i strid med principerna och målen för Sveriges utrikespolitik.

Riktlinjerna understryker den vikt som vid den utrikespolitiska bedömningen av varje utförelseärende skall fästas vid respekten för mänskliga rättigheter i mottagarlandet. Det finns materiel med "dubbla användarområden". För kategorin Krigsmateriel för strid gäller i stort sett samma riktlinjer som tidigare, dvs. att tillstånd till export inte bör ges till en stat som befinner sig i väpnad konflikt med annan stat, en stat som är invecklad i internationell konflikt som kan befaras leda till väpnad konflikt, en stat som har inre väpnade oroligheter eller en stat där det förekommer omfattande och grova kränkningar av mänskliga rättigheter. För utförelse av Övrig krigsmateriel, som i stor utsträckning omfattar produkter som före år 1993 inte betraktades som krigsmateriel, gäller att utförelsetillstånd bör beviljas till länder som inte befinner sig i väpnad konflikt med någon annan stat, som inte har inre väpnade oroligheter eller där det inte förekommer omfattande och grova kränkningar av mänskliga rättigheter.

De skilda riktlinjerna för Krigsmateriel för strid respektive Övrig krigsmateriel innebär att en större länderkrets kan komma i fråga som mottagare av Övrig krigsmateriel, dvs. icke förstörelsebringande materiel, än för Krigsmateriel för strid. När det gäller följdleveranser sägs bl.a. i riktlinjerna att ”tillstånd bör ges till utförsel av reservdelar till tidigare, med vederbörligt tillstånd exporterad krigsmateriel, om inte ovillkorligt hinder möter”.

Utredning om reglerna för följdleveranser

Vid konstitutionsutskottets granskning 1995/96 av ett regeringsärende om tillstånd till viss krigsmaterielexport fann utskottet att utvecklingen av praxis vad gäller följdleveranser behövde undersökas närmare (bet. 1995/96:KU30 s. 90). En sådan granskning genomfördes under 1996/97 års riksmöte. Konstitutionsutskottet fann att ”vad utskottet anfört om problem som särskilt har samband med följdleveransbegreppet ger enligt utskottets mening regeringen anledning att överväga och precisera det avsnitt i riktlinjerna som behandlar följdleveranser” (bet. 1996/97:KU25 s. 39 f.). Regeringen beslutade den 25 november 1997 om direktiv för en sådan utredning (dir. 1997:130) och har utsett en utredare. Denne skall redovisa sitt uppdrag senast den 31 mars 1999.

Inspektionen för strategiska produkter (ISP)

Beslut i ärenden om tillstånd att föra ut krigsmateriel ur landet fattas fr.o.m. den 1 februari 1996 av ISP. Myndigheten har dock skyldighet att lämna över ärenden som har principiell betydelse eller annars är av särskild vikt till regeringens prövning.

ISP handlägger också frågor rörande anbudsförfaranden, utlandssamverkan och företagans rapporteringsskyldighet beträffande leveranser av krigsmateriel.

Olovlig utförsel av reservdelar till krigsmateriel

Det har förekommit att innehavare av sådan krigsmateriel som olovligen har förts ut ur Sverige eller som har vidareexporterats i strid mot ett lämnat tillstånd hos svenska leverantörer har efterfrågat reservdelar till sådan krigsmateriel. Laglig möjlighet att förhindra en sådan export finns numera genom att riksdagen fattat beslut om ändring i lagen (1992:1300) om krigsmateriel och exportkontroll av vissa strategiska produkter (bet. 1997/98:UU19). I lagstiftningen om strategiska produkter införs ett krav på exporttillstånd för produkter som i det enskilda fallet är eller kan vara avsedda att användas som delar eller som komponenter till krigsmateriel som olovligen förts ut ur landet eller som har vidareexporterats i strid mot lämnat tillstånd. Tillståndskravet skall gälla, om ISP har informerat exportören om att produkterna är eller kan vara avsedda för ett sådant ändamål. Lagen trädde i kraft den 1 juli 1998.

Riksdagen beslutade år 1984, på grundval av proposition 1984/85:82, om ökad insyn och samråd i frågor som rör krigsmaterielexport, att en rådgivande nämnd i krigsmaterielfrågor skulle inrättas. Nämnden ombildades den 1 februari 1996 till Exportkontrollrådet i samband med tillkomsten av ISP. Enligt 10 kap. 6 § regeringsformen skall regeringen i utrikesärenden av större vikt om möjligt överlägga med Utrikesnämnden före avgörandet. Vissa utförelseärenden som rör krigsmateriel är av sådan art att överläggning med nämnden är påkallad. Det har ansetts önskvärt att prövningen av även andra enskilda utförelseärenden av principiell vikt ges en bredare förankring.

I Exportkontrollrådet är numera samtliga riksdagspartier representerade. Rådet har 10 ledamöter. Exportkontrollrådet ges tillfälle att ta ställning till alla principiellt viktiga ärenden. Vidare ges ledamöterna fullständig insyn i handläggningen av krigsmaterielexportärendena genom att samtliga utförelsebeslut för export fortlöpande redovisas. Genom denna procedur säkerställs en parlamentarisk insyn i ISP:s arbete.

Det teknisk-vetenskapliga rådet

För att bistå krigsmaterielinspektören med beredningen av ärenden som rör klassificering av krigsmateriel inrättades år 1984 ett särskilt teknisk-vetenskapligt råd med företrädare för institutioner med överblick över teknologins tillämpning på civila respektive militära områden. Under år 1997 höll rådet tre sammanträden.

Information om krigsmaterielexportpolitiken

ISP har nyligen gjort en revidering av KMI:s handbok vilken främst är avsedd för dem som inom försvarsindustrin och vid statliga myndigheter har befattning med ärenden som rör tillverkning och utförelse av krigsmateriel. Handboken redovisar gällande lagstiftning, regelverk och handläggningsordning för tillståndsärenden.

Texten till förra årets skrivelse jämte översättning till engelska finns tillgänglig på Internet under adressen:

”http://www.regeringen.se/info_rosenbad/departement/utrikes/vapenexport”.

Internationella frågor

FN-registret och annan rapportering om vapenöverföringar

Förenta nationernas generalförsamling antog i december 1991 en resolution som anmodar medlemsländerna att till ett register över konventionella vapen redovisa såväl sin import som sin export av tyngre konventionella vapen.

Sverige verkar på olika sätt för ökad rapportering till FN-registret och för större öppenhet om transfereringar av krigsmateriel. Dessa ansträngningar ingår som ett led i Sveriges strävan att öka den allmänna öppenheten på detta område och därmed förtroendet länderna emellan. Som ett led i denna strä-

van har sedan 1990 regeringens redogörelse till riksdagen över krigsmaterielexporten överlämnats till FN i engelsk översättning. Sedan hösten 1996 finns uppgifter lämnade till FN-registret tillgängliga på Internet under adressen: "<http://www.un.org/depts/dpa/cda/register/register.htm>".

Wassenaar-arrangemanget och andra exportkontrollarrangemang

Wassenaar-arrangemanget (WA) har till huvuduppgift att hindra spridning av både krigsmateriel och varor med dubbla användningsområden, som kan ha militärt destabiliserande verkan och hota internationell och regional fred och säkerhet. För närvarande har WA 33 medlemmar. I likhet med andra internationella exportkontrollarrangemang, där Sverige deltar, fattar inte WA några formellt bindande beslut. WA är ett politiskt åtagande, där de deltagande länderna behåller inflytandet över exportkontrollen. Avsikten med arrangemanget är att genom informationsutbyte (exportstatistik och anmälan att exporttillstånd ej lämnats) och diskussion om känsliga regioner utveckla en samsyn i fråga om utvecklingstendenser och risker i handeln med krigsmateriel. Sverige deltar även i övriga existerande exportkontrollarrangemang som reglerar utförsel av varor med dubbla användningsområden. Dessa är Nuclear Suppliers' Group (NSG), den s.k. Australiengruppen (AG) och Missilteknologikontroll arrangemanget (MTCR). Syftet med arrangemangen är att förhindra, eller åtminstone försvåra, spridning av massförstörelsevapen och dess bärare, dvs. kärnvapen (NSG), biologiska och kemiska vapen (AG) samt missiler (MTCR).

Samarbetet inom EU på exportkontrollområdet

Samarbetet inom EU på exportkontrollområdet bedrivs på krigsmaterielområdet inom ramen för en ad hoc arbetsgrupp om omstrukturering av försvarsindustrin (Polarm) och en arbetsgrupp inom ramen för den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken (GUSP) som kallas COARM.

EU-kommissionen har sedan lång tid verkat för att åtgärder skall vidtas inom EU med syfte att underlätta en omstrukturering av den europeiska försvarsindustrin.

EU har en förordning (EG) nr 3381/94 om kontroll av strategiska produkter som tillämpas sedan den 1 juli 1995. Förordningen syftar till fri rörlighet för strategiska produkter (med vissa begränsade undantag) inom EU samt exportkontroll gentemot tredje land. Utvecklingen inom exportkontrollarrangemangen beaktas genom kontinuerliga ändringar och uppdateringar av varulistorna till förordningen.

Tillämpningen av förordningen om exportkontroll för varor med dubbla användningsområden är föremål för regelbundna diskussioner i en särskild samordningsgrupp för detta ändamål. Även exportkontrollen av varor med dubbla användningsområden är föremål för informationsutbyte inom ramen för GUSP.

För Sverige är det inte ekonomiskt eller tekniskt möjligt, och inte heller önskvärt, att försöka skapa ett nationellt oberoende inom försvarsmaterielområdet. Sverige bör söka skapa ett ömsesidigt internationellt beroende, för att därigenom ta till vara de fördelar och minimera de risker som är förknippade med det internationella beroendet. Med USA har Sverige ett väl utvecklat samarbete och därmed betydande försvarsindustriella intressen att slå vakt om. Likaså finns en stor och växande potential i det europeiska samarbetet.

Ett intensifierat internationellt samarbete kräver bl.a. att svensk industri och svenska myndigheter kan bidra med kvalificerade tekniska kunskaper eller produkter. Av särskild betydelse är också att myndighetsstöd lämnas av sådan art och omfattning att samarbetet underlättas. För att de svenska företagens exportpotential skall kunna utnyttjas är det av vikt att svenska myndigheter på ett aktivt och strukturerat sätt stöttar försvarsindustrins exportansträngningar av större materielprojekt, under förutsättning att exportansträngningarna står i överensstämmelse med riktlinjerna för krigsmaterielexport.

Utvecklingen av internationell handel med krigsmateriel

Enligt uppgifter från SIPRI svarade Sverige för 1,09 % av världsexporten av s.k. tyngre konventionella vapen (flygplan, krigsfartyg, artilleri, pansarfordon, missiler samt målsöknings- och radarsystem) år 1997 jämfört med 1,40 % år 1996. Sverige kom därmed på trettonde plats bland världens exportländer under år 1997 jämfört med en nionde plats år 1996. Störste exportör under år 1997 var USA med 43,09 %, närmast följt av Ryssland med 13,78 % och Frankrike med 13,29 %.

För femårsperioden 1993–1997 svarade Saudiarabien för den största importen, motsvarande i genomsnitt 8,69 % av världsimporten närmast följt av Taiwan med 7,28 % och Turkiet med 6,19 %. Sverige svarade för 0,49 % av importen år 1997 mot 0,20 % år 1996. Sverige intog därmed en 33:e plats i importstatistiken år 1997 jämfört med en 51:a plats år 1996.

Ur global synvinkel har den svenska krigsmaterielexporten under senare år svarat för en andel mellan 0,5 och knappt 3,0 % av världshandeln beroende på vilken statistik som används. Under samma period hade USA den största utförseln med en genomsnittlig andel på 51,72 % närmast följt av Ryssland med 12,97, Tyskland med 7,31, Storbritannien med 6,12, Frankrike med 5,42, Kina med 3,67 och Nederländerna med 1,84 %. Enligt SIPRI minskade världshandeln med tyngre konventionella vapen med 0,9 % i fasta priser mellan åren 1995 och 1996.

Svensk krigsmaterielexport år 1997

Beviljade utförseltillstånd

Sedan den 1 februari 1996 fattas beslut i utförselärenden i första hand av ISP, utom i de ärenden som bedöms vara av principiell betydelse eller annars av särskild vikt, vilka skall överlämnas till regeringen för avgörande.

Antalet inkomna utförelärenden har under de senaste åren legat kring 2 000. Den övervägande delen av dessa tillstånd har gällt utförelse av andra anledningar än försäljning, såsom utförelse före eller efter reparation, för demonstration eller för prov.

Av tabell 1 nedan framgår det sammanlagda värdet av beviljade utförelsetillstånd beräknat i löpande och fasta priser.

Tabell 1. Beviljade utförelsetillstånd för försäljning under åren 1990–1997 i löpande priser

År	Värde i löpande priser mkr			Förändring i % jämfört med föregående år		
	Totalt	KS ¹	ÖK ²	Totalt	KS	ÖK
1990	2 869			- 60,4		
1991	2 487			- 13,3		
1992	2 992			+ 20,3		
1993	6 106	1 942	4 164			
1994	4 268	1 991	2 277	- 30,1	+ 2,5	- 55,3
1995	6 543	2 011	4 532	+ 53,3	+ 1,0	+ 99,0
1996	2 859	662	2 197	- 56,3	- 67,1	- 51,5
1997	5 061	2 481	2 580	+ 77,0	+274,8	+ 17,4

¹ KS – Krigsmateriel för strid.

² ÖK – Övrig krigsmateriel.

Faktiska leveranser

Tabell 2 visar värdet av svensk krigsmaterielexport under den senaste tioårsperioden i löpande priser. Av tabellen framgår även krigsmaterielens andel av Sveriges totala varuexport. Under år 1997 utfördes Krigsmateriel för strid till ett värde av 939 miljoner kronor och Övrig krigsmateriel för 2 162 miljoner kronor, dvs. tillsammans 3 101 miljoner kronor. Jämfört med år 1996 ökade exporten av krigsmateriel under år 1997 med 0,5 %. För Krigsmateriel för strid uppgick motsvarande tal till -17,3 % och för Övrig krigsmateriel till +10,8 %.

Tabell 2. Värdet av svensk krigsmaterielexport under åren 1988–1997 i löpande priser

1998/99:UU13

År	Sveriges totala varuexport (löp.priser) mkr	Krigsmaterielexport			andel av varuexp %	förändring i %		
		löpande priser mkr				Totalt	KS	ÖK
1988	304 782	6 155			2,02	+39,0		
1989	332 580	6 005			1,81	- 2,4		
1990	339 850	3 327			0,98	- 44,6		
1991	332 779	2 705			0,81	- 18,7		
1992	326 031	2 753			0,84	+ 1,8		
		Totalt	KS	ÖK				
1993	388 290	2 863	1 216	1 647	0,74			
1994	471 602	3 181	1 347	1 834	0,68	+ 4,0	+10,8	+11,4
1995	567 836	3 313	1 148	2 165	0,58	+11,1	- 14,8	+18,0
1996	569 167 ¹	3 087	1 136	1 951	0,54	- 6,8	- 1,0	- 9,9
1997	631 413 ²	3 101	939	2 162	0,49	+ 0,5	- 17,3	+10,8

¹ Uppgiften om Sveriges totala varuexport år 1996 har i årets sammanställning korri-gerats jämfört med motsvarande uppgift i regeringens skrivelse 1996/97:138 om krigsmaterielexporten år 1996. Korrigeringen innebär ingen ändring av uppgiften om krigsmaterielexportens beräknade andel härav.

² Preliminär uppgift för varuexporten år 1997.

Krigsmaterielexporten motsvarade år 1996 0,54 % av Sveriges totala varu-export. Det sammanlagda värdet av beviljade utförseltillstånd under ett år kan skilja sig avsevärt från värdet av faktiska leveranser under samma år. Detta beror på att givna utförseltillstånd ofta avser utförsel som sträcker sig över flera kalenderår, liksom på att tillstånd i några fall inte utnyttjas helt. Den kraftiga ökningen av beviljade utförseltillstånd under år 1997 åter-speglas inte alls i den faktiska utförseln detta år. Det är omöjligt att förutsäga hur ökningen kommer att avspeglas i faktisk utförsel kommande år, bl.a. eftersom den låga nivån på beviljade utförseltillstånd år 1996 kommer att ha en dämpande effekt.

Tabell 3. Värdet av svensk krigsmaterielexport i miljoner kronor 1996–1997 fördelat på krigsmaterieförteckningens huvudområden

1998/99:UU13

		1996	1997
<i>Krigsmateriel för strid</i>			
KS1	Finkalibriga eldrörsvapen	0	0
KS2	Kanoner, pansarvärnsvapen	111	155
KS3	Ammunition	147	138
KS4	Robotar, raketer, torpeder, bomber	501	184
KS5	Eldledningsutrustning	146	307
KS6	ABC-stridsmedel	1	0
KS7	Krut och sprängämnen	109	106
KS8	Krigsfartyg	28	33
KS9	Stridsflygplan	0	0
KS10	Stridsfordon	94	16
KS11	Riktade energivapen	0	0
SUMMA KS		1 136	939
<i>Övrig krigsmateriel</i>			
ÖK21	Finkalibriga eldrörsvapen, delar m.m.	1	6
ÖK22	Kanoner, pansarvärnsvapen, delar m.m.	47	44
ÖK23	Övningsammunition m.m.	299	277
ÖK24	Övningsraketer, röjningsutrustning m.m.	95	144
ÖK25	Spanings- och mätutrustningar m.m.	311	280
ÖK26	Skyddsmateriel m.m.	12	12
ÖK27	Krut- och sprängämneskomponenter	0	0
ÖK28	Fartyg för bevakning m.m.	213	112
ÖK29	Flygplan utformade för militärt bruk m.m.	144	369
ÖK30	Fordon utformade för militärt bruk m.m.	218	204
ÖK31	Riktade energivapen	0	0
ÖK32	Fortifikationer	0	0
ÖK33	Elektronisk utrustning för militärt bruk	186	130
ÖK34	Fotografisk och elektrooptisk utrustning	0	0
ÖK35	Övningsmateriel	323	506
ÖK36	Tillverkningsutrustning	101	72
ÖK37	Programvara	1	6
SUMMA ÖK		1 951	2 162

Geografisk fördelning

Den regionala fördelningen av exporten (tabell 4) uppvisar det normala mönstret, som är att den överväldigande delen av svensk krigsmaterielexport går till Norden, övriga Västeuropa, Nordamerika, Australien och Japan. Under år 1997 gick drygt 75 % av den totala utförseln till dessa destinationer.

Nordens och övriga Västeuropas andelar av den svenska krigsmaterielexporten uppvisade sammantagna en något ökande tendens år 1997. Medan denna andel uppgick till 36 % år 1995, hade den ökat till 44 % år 1996 och 48 % år 1997. Samtidigt hade Asiens andel minskat från 36 % år 1995 till 20 % år 1996 men ökat till 28 % år 1997. Nordamerikas andel gick ned från 22 % år 1995 till 20 % år 1996 och fortsatte minska till 17 % år 1997. Regeringen framhåller att några mer långtgående slutsatser om utvecklingstendenserna knappast kan dras av dessa förändringar.

Tabell 4. Krigsmaterielexportens fördelning på regioner i procent av värdet under åren 1995–1997

1998/99:UU13

	1995			1996			1997		
	Tot	KS	ÖK	Tot	KS	ÖK	Tot	KS	ÖK
Norden	15	14	15	19	21	18	17	31	11
Övriga									
Västeuropa	21	16	24	25	23	25	31	18	36
Central- och									
Östeuropa	0	1	1	0	1	0	0	1	0
Nordamerika	22	7	30	20	11	24	17	16	17
Latinamerika	1	2	0	9	15	5	4	8	3
Australien och									
Nya Zeeland	4	5	4	7	4	8	2	1	2
Asien	36	55	26	20	24	18	28	24	30
Afrika	0	1	0	0	0	0	0	1	0

I det följande redovisas krigsmaterielexporten fördelad på mottagarländer. I tabell 5 har medtagits alla länder till vilka utförseln av krigsmateriel har överstigit 1 miljon kronor under något av åren 1995 – 1997. Under år 1997 omfattade svenska tillverkares krigsmaterielexport leveranser till 49 länder. Till 16 av dessa understeg exportvärdet 1 miljon kronor. Exporten till EU uppgick till 1 299,2 miljoner kronor år 1997 jämfört med 964,5 miljoner kronor år 1996, motsvarande en ökning med 34,7 %. Räknat som andel av den sammanlagda exporten ökade denna för EU:s del från 31,2 % år 1996 till 41,9 % år 1997. Största enskilda mottagarland av svensk krigsmateriel var under år 1997 Tyskland med 504,8 miljoner kronor följt av Amerikas Förenade Stater med 474,1 miljoner kronor, Danmark med 319,9 miljoner kronor, Japan med 283,4 miljoner kronor, Storbritannien med 194,6 miljoner kronor, Singapore med 165,7 miljoner kronor och Norge med 161,0 miljoner kronor. Krigsmaterielexport understigande 50 000 kronor betecknas i tabell 5 med 0,0 miljoner kronor.

**Tabell 5. Exporten av krigsmateriel i miljoner kronor år 1995–1997
fördelad på länder**

1998/99:UU13

	1995			1996			1997		
	KS	ÖK	Summa	KS	ÖK	Summa	KS	ÖK	Summa
Amerikas Förenta Stater	56,2	461,9	518,1	108,1	454,1	562,3	125,5	348,6	474,1
Australien	58,8	80,6	139,4	47,6	164,1	211,6	2,9	50,5	53,4
Bahrain	-	-	-	-	2,1	2,1	-	0,0	0,0
Bangladesh	-	1,7	1,7	3,5	0,0	3,5	16,5	2,7	19,2
Belgien	0,0	5,8	5,8	0,7	12,4	13,1	1,0	9,6	10,6
Brasilien	21,9	8,8	30,6	81,7	101,8	183,5	17,4	46,8	64,2
Canada	22,0	189,9	211,9	18,9	21,3	40,3	23,1	20,9	44,1
Chile	-	0,0	0,0	-	0,0	0,0	16,0	-	16,0
Danmark	54,9	51,8	106,7	100,8	85,5	186,3	221,1	98,8	319,9
Finland	1,8	120,1	122,0	1,3	54,7	56,0	14,5	41,3	55,8
Frankrike	0,3	21,3	21,6	0,6	12,3	12,9	2,1	34,4	36,6
Förenade Arabemiraten	-	0,1	0,1	-	1,1	1,1	-	16,3	16,3
Förenta nationerna	-	5,2	5,2	-	7,6	7,6	-	-	-
Indien	-	117,3	117,3	-	147,7	147,7	3,9	76,0	79,9
Indonesien	-	-	-	59,9	4,6	64,5	8,0	3,2	11,2
Irland	2,5	0,1	2,6	0,3	2,5	2,8	2,4	10,0	12,4
Italien	0,8	2,5	3,3	0,9	7,5	8,4	2,4	3,7	6,1
Japan	-	27,8	27,8	0,2	14,0	14,2	0,4	283,0	283,4
Kina	-	2,4	2,4	-	-	-	-	-	-
Republiken Korea	-	7,9	7,9	-	12,9	12,9	-	6,6	6,6
Litauen	-	-	-	5,8	0,8	6,6	12,1	1,3	13,4
Malaysia	16,4	70,2	86,6	29,7	31,2	60,9	-	78,2	78,2
Nederländerna	28,4	8,6	37,0	24,5	7,6	32,1	0,0	2,6	2,6
Norge	98,4	157,2	255,6	134,9	219,0	353,9	56,7	104,3	161,0
Nya Zeeland	0,3	1,7	2,0	2,8	1,1	3,9	3,8	0,3	4,2
Oman	-	-	-	-	0,3	0,3	104,0	1,4	105,4
Pakistan	35,9	-	35,9	177,0	12,8	189,7	21,8	37,9	59,7
Polen	7,0	1,2	8,1	1,9	-	1,9	0,1	0,4	0,5
Portugal	-	0,1	0,1	1,2	0,1	1,3	0,1	0,3	0,4
Schweiz	4,1	14,9	19,0	4,9	29,9	34,8	5,3	24,1	29,4

	1995			1996			1997		
	KS	ÖK	Summa	KS	ÖK	Summa	KS	ÖK	Summa
Singapore	582,0	92,7	674,8	2,8	85,5	88,3	46,3	119,4	165,7
Spanien	0,4	2,5	2,9	1,7	6,8	8,5	0,1	2,1	2,2
Storbritannien	0,7	291,4	292,1	2,9	65,6	68,5	1,2	193,4	194,6
Thailand	1,9	238,0	239,9	2,4	34,7	37,0	24,2	21,3	45,4
Tunisien	9,3	4,4	13,7	-	2,5	2,5	10,1	1,7	11,8
Tyskland	59,6	124,4	184,0	46,8	292,0	338,8	39,1	465,7	504,8
Venezuela	-	0,0	0,0	89,4	-	89,4	42,2	15,1	57,3
Österrike	85,0	49,9	134,8	182,1	53,8	235,8	114,2	35,4	149,6
Övriga länder	-	2,7 ³	2,7	0,8 ⁴	1,3 ⁵	2,1	0,2 ⁶	1,4 ⁷	1,6
SUMMA	1 148	2 165	3 313	1 136	1 951	3 087	939	2 162	3 101

³ Andorra, Argentina, Estland, Grekland, Hongkong, Israel, Mauritius, Namibia, Tjeckien, Ungern och Zimbabwe.

⁴ Andorra, Botswana, Island och Tjeckien.

⁵ Andorra, Argentina, Filippinerna, Island, Luxemburg, Mauritius, Namibia, Sydafrika, Tjeckien, Ungern och Zimbabwe.

⁶ Estland, Island och Sydafrika.

⁷ Andorra, Argentina, Brunei, Estland, Island, Kuwait, Mauritius, Nya Kaledonien, Peru, Ryssland, Sydafrika, Tjeckien och Ungern.

Upplåtelse av tillverkningsrätt, samarbete m.m.

Under år 1997 har fem tillstånd lämnats för upplåtelse av tillverkningsrätt utom riket. Tillstånden har avsett länderna Brasilien, Grekland, Japan, Malaysia och Polen. Under året har vidare ett tillstånd lämnats avseende förlängning av tidigare upplåtelse av tillverkningsrätt. Detta tillstånd har avsett Spanien.

Elva samarbetsavtal har granskats och godkänts avseende gemensam utveckling eller produktion med följande länder, nämligen Amerikas Förenta Stater (två tillstånd), Frankrike, Malaysia (tre tillstånd), Tyskland (tre tillstånd), Singapore och Storbritannien.

För år 1997 gäller att 14 företag redovisat sammanlagt 165 gällande licens- och samarbetsavtal i 20 länder. Av dessa hade 13 företag 84 licensavtal i 18 länder och 8 företag 81 samarbetsavtal i 17 länder.

De exporterande företagen, utländskt ägande och de krigsmaterielproducerande företagens sysselsättning m.m.

Omkring 200 företag har tillstånd att tillverka krigsmateriel, varav ca 40 exporterade sådan materiel under år 1997. Åtta företag exporterade för mellan 10 och 50 miljoner kronor. Tillsammans svarade 29 företag för nästan 100 % av den svenska krigsmaterielexporten under år 1997. För år 1997 gäller att sju företag redovisat ägande i 26 utländska rättssubjekt i 15 länder.

Fjorton av de största krigsmaterielproducerande företagen i Sverige tillhör intresseorganisationen Försvarsindustriföreningen (FIF), vilken grundades år 1986. Medlemsföretagen svarar för den allt övervägande delen av utförseln av försvarsmateriel. FIF definierar utförsel av försvarsmateriel som medlemsföretagens fakturerade leveranser till utlandet av "krigsmateriel jämte civila produkter till militära kunder", dvs. en definition som är vidare än definitionen av krigsmateriel.

Sammanfattning av motionerna

Kristdemokraterna anser i kommittémotion *1997/98:U63* att kriterierna för export av krigsmateriel är tillfredsställande men att tolkningen av kriterierna i vissa fall kan ifrågasättas, framför allt beträffande bedömningen om huruvida ett land respekterar de mänskliga rättigheterna. I *yrkande 1* förespråkas ett stopp för all export av krigsmateriel till Indonesien, med hänvisning till den bristande respekten för de mänskliga rättigheterna som Indonesien uppvisar. I *yrkande 2* krävs ett tillkännagivande om att Sverige i EU och FN skall verka för ett internationellt vapenembargo mot Indien och Pakistan.

FN:s register för handel med konventionella vapen bildar enligt motionärerna en viktig utgångspunkt för öppenhet och insyn i den internationella handeln med krigsmateriel. Kristdemokraterna vill i *yrkande 3* att Sverige skall uppmana länder till vilka svensk vapenexport sker att rapportera till FN:s vapenhandelsregister och att Sverige skall vara pådrivande för en förbättrad europeisk etisk kod för vapenexport (*yrkande 4*).

Miljöpartiet framhåller i motion *1997/98:U64* att partiet tidigare föreslagit en avvecklingsplan för svensk krigsmaterielexport och att det säkerhetspolitiska läget under senare år förändrats så mycket att partiet nu återigen föreslår en sådan avvecklingsplan (*yrkande 1*). I motionens *yrkande 2* krävs ett omedelbart stopp av den svenska krigsmaterielexporten till diktaturer, länder som innehar kärnvapen, konfliktområden och till länder där det förekommer grova kränkningar av mänskliga rättigheter. Motionärerna kräver ett omedelbart stopp av krigsmaterielexporten till Indien och Pakistan (*yrkande 3*). När nya omständigheter föreligger, som att ett land råkat in i en ny väpnad konflikt eller inte längre respekterar de mänskliga rättigheterna, måste all krigsmaterielexport avbrytas (*yrkande 12*). I motionens *yrkande 4* krävs att regeringens redovisning av krigsmaterielexporten bör innefatta vilken typ av materiel som sålts till vilka länder och vilka företag som tillverkar denna materiel samt vilka tillstånd till utlandssamverkan som lämnats till svenska företag (*yrkande 5*). Motionärerna kräver en kompletterande redovisning av tillverkningsrättsavtal och samarbetsavtal (*yrkande 16*) och att regeringen bör tillsätta en utredning som skall se över sekretessen i samband med en utökad redovisning av beviljade utförseltillstånd, tillverkningsrätts- och samarbetsavtal (*yrkande 6*). I motionens *yrkande 7* begärs att regeringen till riksdagen överlämnar en redogörelse för vilka ärenden av principiell betydelse som överlämnats till regeringen.

Motionärerna anser att det enda rimliga sättet att komma bort från de möjligheter till godtycklig tillämpning som begreppet följdleveranser inrymmer,

är att reglerna för följdleveranser skall vara samma som för andra leveranser av krigsmateriel (*yrkande 8*) och att hela krigsmaterielsystem aldrig får betraktas som följdleveranser (*yrkande 9*). I motionens *yrkande 10* anförs att när det gäller att åsamka mänskligt lidande skall inte skilda regler gälla utan de regler som gäller för Krigsmateriel för strid skall även tillämpas för Övrig krigsmateriel och i *yrkande 11* att som krigsmateriel i regelverkets mening också bör anses vara all materiel som i dag av exportföretagen benämns försvarsmateriel. Vidare krävs i *yrkande 13* att slutanvändarintyg bör användas för all svensk export av vapen, inklusive komponenter, och att riktlinjerna för krigsmaterielexport bör lagregleras (*yrkande 14*).

I motionens *yrkande 15* vill Miljöpartiet att regeringen avvisar EU-kommissionens förslag att export av samtillverkade produkter skall få ske enligt de regler som gäller i det land där produkten tillverkas eller saluförs.

Vänsterpartiet understryker i motion *1997/98:U65* att även om krigsmaterielexport förekommer så är grundtanken i den svenska lagstiftningen ett generellt förbud. Motionärerna menar att man måste vara mycket restriktiv med att göra undantag vad gäller krigsmaterielexport och anser att den praxis som utvecklats i den tänjbara tolkningen av begreppet följdleveranser är mycket olycklig. Motionärerna menar att samma bestämmelser bör gälla för följdleveranser som för andra leveranser av krigsmateriel (*yrkande 1*) och att en utredning av följdleveransbegreppet bör tillsättas (*yrkande 2*).

I *yrkande 3* vill Vänsterpartiet att ett demokratikriterium införs vad gäller restriktioner för den svenska krigsmaterielexporten och vidare att ett kvinnoperspektiv på brott mot mänskliga rättigheter också bör komma till uttryck i den svenska krigsmaterielexporten (*yrkande 4*). Motionärerna anser i *yrkande 5* att regeringen i EU-sammanhang måste verka för att den uppförandedekod som antagits av EU-länderna blir restriktiv och bindande. I *yrkande 6* menar motionärerna att föreskrifterna för krigsmaterielexport bör skärpas så att även Övrig krigsmateriel omfattas av de regler som gäller för Krigsmateriel för strid. Båda dessa kategorier av materiel kan orsaka mänskligt lidande, varför samma regler bör gälla generellt. Motionärerna anser vidare att svenska regler bör gälla vid samarbete mellan svenska företag och företag i andra EU-länder när det gäller export av krigsmateriel (*yrkande 7*).

I *yrkandena 8–11* och *13–16* vill partiet att all export till Bangladesh, Brasilien, Chile, Indonesien, Thailand, Tunisien, Sydkorea och Venezuela stoppas. I *yrkande 12* vill motionärerna att all krigsmaterielexport – nya leveranser såväl som följdleveranser – till Indien och Pakistan stoppas.

I flerpartimotion *U402 (v, mp, c)* framhålls att det i Mexico pågår väpnade konflikter och att brotten mot de mänskliga rättigheterna är omfattande. Motionärerna anser i *yrkande 1* att all svensk vapenexport till Mexico bör stoppas och att Sverige inom EU skall verka för att all vapenexport till Mexico från hela EU-området upphör (*yrkande 2*).

I motion *U406 (v)* anför motionärerna att förutsättningarna för internationell nedrustning och en minskning av militärutgifterna i världen kraftigt förbättrats. Samtidigt har alltfler länder möjlighet att köpa omfattande och sofistikerade vapensystem. Ett exempel representeras av exportkampanjerna av JAS

39 Gripen till ett antal länder i tredje världen. Innan beslut om köp och försäljning tas anser motionärerna att det är angeläget att föra en bred och ofentlig diskussion om dessa exportansträngningar och att en utredning om de utvecklings- och säkerhetspolitiska konsekvenserna av export av JAS 39 Gripen till tredje världen genomförs (*yrkande 1*). I *yrkande 2* förespråkas att Sverige ansluter sig till det förslag om ett tvåårigt moratorium för försäljning av högteknologiska vapen till Latinamerika som föreslagits av bl.a. Nobelpristagaren Oscar Arias.

I *yrkande 3* anser motionärerna att export av JAS 39 Gripen inte bör få ske till länder där militären inte står under full civil kontroll och att Sverige inte bör exportera JAS 39 Gripen till länder som samtidigt får svenskt bistånd för demokratisering och fattigdomsbekämpning (*yrkande 4*). Avslutningsvis anser motionärerna, i *yrkande 5*, att ingen export av krigsmateriel över huvudet taget bör ske till utvecklingsländer.

Kristdemokraterna anser i motion *U509 (kd)* *yrkande 13* att Sverige bör gå i täten för upprättandet av en uppförandekod vad gäller krigsmaterieförsäljning. De regler som antagits av EU är inte bindande och har därför kritiserats bl a från fredsorganisationer.

I flerpartimotionen *U612 (v, kd, c, fp, mp)* behandlas de allvarliga kränkningarna av de mänskliga rättigheterna som sker i Afghanistan. Motionärerna anser att många regeringar bär ett tungt ansvar som vapenexportörer till de stridande parterna. I *yrkande 2* krävs att Sverige i FN, EU och andra internationella forum skall verka för att all vapenexport till Afghanistan upphör.

I flerpartimotion *U618 (mp, fp, v, c)* behandlas Indonesiens ockupation av Östtimor. I motionens *yrkande 7* krävs ett stopp för all svensk export av krigsmateriel till Indonesien, med hänvisning till den bristande respekt för mänskliga rättigheter som uppvisas av regering och myndigheter i landet.

Vänsterpartiets kommittémotion *U704 (v)* uppehåller sig huvudsakligen vid förutsättningarna för ett närmare nordiskt säkerhetspolitiskt samarbete. I *yrkande 1* anförs att en samordnad restriktiv krigsmaterielexport skulle vara en snabb och effektiv åtgärd i fredsbefrämjande syfte, med verkningar även utanför Norden.

Motion *Fö501 (m)* behandlar frågan om att det kommer att finnas ett stort behov av samarbete och omstruktureringar av försvarsindustrin i hela Europa. Exporten kommer med minskande svenska beställningar att vara helt avgörande för möjligheten att upprätthålla kompetensen inom försvarsindustrin. Detta kräver samsyn mellan länderna vad gäller tillåtna exportområden. I *yrkande 3* framhålls vikten av en harmonisering av regelverket för krigsmaterielexporten.

I kommittémotion *T802 (v)* uppehåller sig motionärerna vid frågan om att regeringen i februari 1998 beslutade att svensk exportkontroll skall tillämpas när svenska krypteringsprogram görs åtkomliga via Internet. USA accepterar enbart export av lättforcerade krypteringsprogram. Detta innebär att export av avancerade krypteringsprogram, ett område inom vilket svensk industri har kommit mycket långt, inte är tillåten. Vänsterpartiet anser att export av

avancerade krypteringsprogram skall tillåtas (*yrkande 2*), däremot anser motionärerna, enligt motionstexten, att krypteringsprogram gällande krigsmateriel skall undantas från tillåtelse om export.

1998/99:UU13

Utskottets överväganden

Redovisningsfrågor

Ett flertal motionsyrkanden behandlar formerna för och omfattningen av regeringens redogörelse för den svenska krigsmaterielexporten.

I motion 1997/98:U64 (mp) yrkande 7 efterlyses en redogörelse för vilka ärenden av principiell betydelse som överlämnats till regeringens avgörande. I samma motion yrkande 4 önskas en redogörelse för vilken typ av materiel som sålts till vilka länder och vilka företag som tillverkar den, och i yrkande 5 vill motionärerna att regeringen redovisar exporttillstånden land för land. Miljöpartiet vill också att en utredning tillsätts för att se över sekretessen i samband med en utökad redovisning av beviljade utförseltillstånd, tillverkningsrätts- och samarbetsavtal (yrkande 6) samt att kommande redogörelser skall ge en fullständig bild av avtal om tillverkningsrätt, liksom internationella samarbetsavtal (yrkande 16).

Utskottet har i tidigare betänkanden haft tillfälle att ta ställning till yrkanden rörande en utvidgad redovisningsskyldighet, senast i betänkande 1997/98:UU3. Vid det tillfället konstaterade utskottet att regeringens årliga redogörelse uppfyller rimliga krav på konkretion och ger en god samlad bild av den svenska krigsmaterielexporten. Utskottet uttryckte som sin uppfattning att regeringen bör efterkomma önskemål om att ta med alla uppgifter som det inte finns skäl att hemlighålla. Sekretess för affärshemligheter, liksom utrikessekretessen, framhölls av utskottet som begränsande faktorer i detta sammanhang.

Mot denna bakgrund välkomnade utskottet regeringens uttryckliga ambition att utvidga redovisningen till en uppdelning land för land med utgångspunkt i olika typer av materiel. Denna ambition är vällovlig, och torde om den kan förverkligas bidra till en tydligare och mera välinformerad debatt kring dessa frågor. Med detta måste utskottet dock konstatera att både praktiska och rättsliga problem kan vara förenade med en ökad öppenhet.

Sekretessfrågorna är avgörande även vad gäller en utökad redovisning av beviljade utförseltillstånd, tillverkningsrätts- och samarbetsavtal. Utskottet utgick i nämnda betänkande från att regeringen vid bedömningen av dessa frågor agerar för att åstadkomma största möjliga öppenhet inom ramen för de rättsliga möjligheter som sekretesslagstiftningen ger.

Utskottet har inhämtat att regeringen i sin årliga redogörelse till riksdagen om krigsmaterielexporten försöker att vara så öppen som möjligt. Med hänsyn till gällande sekretessbestämmelser är det dock inte möjligt att redovisa enskilda leveranser eller enskilda tillstånd. Däremot redovisas samtliga lämnade utförseltillstånd för export till Exportkontrollrådets (EKR) ledamöter med angivande av bl.a. dessa uppgifter. Redogörelsen till riksdagen finns från och med hösten 1996 tillgänglig på Internet.

Utskottet avstyrker därmed motion 1997/98:U64 (mp) yrkandena 4–7 och 16. 1998/99:UU13

Vänsterpartiet vill i motion 1997/98:U65 yrkande 3 dels att ett demokratikriterium för svensk krigsmaterielexport införs, dels att ett kvinnoperspektiv på brott mot de mänskliga rättigheterna bör komma till uttryck också vad gäller svensk krigsmaterielexport (yrkande 4).

Utskottet konstaterar att huvudregeln vad gäller riktlinjerna för svensk krigsmaterielexport är att en helhetsbedömning skall göras som omfattar alla relevanta faktorer. Utskottet utgår från att ISP och Exportkontrollrådet i sin samlade bedömning väger in både demokrati- och genderperspektiven i tillämpliga delar. Utskottet anser frågan om huruvida ett demokratikriterium och ett genderkriterium bör införas vad avser riktlinjerna för krigsmaterielexport bör behandlas vid en framtida översyn av regelverket för svensk krigsmaterielexport.

Utskottet avstyrker därmed motion 1997/98:U65 (v) yrkandena 3 och 4.

Lagstiftning och regelverk

Miljöpartiet framför i motion 1997/98:U64 ett flertal yrkanden med bäring på det gällande regelverket. Enligt yrkande 1 vill man se att en avvecklingsplan utarbetas för krigsmaterielexporten.

Utskottet har i tidigare betänkanden uppehållit sig vid orsakerna till och nödvändigheten av en svensk krigsmaterielexport. Utskottet har vid ett flertal tillfällen haft anledning att ta ställning till yrkanden med innebörden att den svenska krigsmaterielexporten skall avvecklas och har konsekvent avstyrkt dessa. Senast skedde detta i betänkande 1997/98:UU3. Dessa utskottets tidigare ställningstaganden äger fortfarande giltighet.

Utskottet avstyrker därmed motion 1997/98:U64 (mp) yrkande 1.

I samma motion, 1997/98:U64 yrkande 8 anser Miljöpartiet att samma regler skall gälla för följdleveranser som för annan materiel. I motionen anför också att exporten av hela krigsmaterielsystem aldrig får betraktas som följdleveranser (yrkande 9). Även Vänsterpartiet anför i motion 1997/98:U65 (v) yrkande 1 att ingen åtskillnad bör göras mellan nya leveranser av krigsmateriel och följdleveranser samt att en utredning av följdleveransbegreppet bör tillsättas (yrkande 2).

Konstitutionsutskottet har vid sin granskning av följdleveransbegreppet (bet. 1996/97:KU25) funnit att det i vissa hänseenden funnits en oklarhet om begreppets innebörd. Konstitutionsutskottet menade att regeringen hade anledning att överväga och precisera det avsnitt i riktlinjerna som behandlar följdleveranser. Granskningen föranledde i övrigt inget uttalande från konstitutionsutskottet.

Utskottet har erfarit att regeringen för närvarande arbetar med en genomgång av den s.k. krigsmaterielistan dels till följd av den tekniska utvecklingen,

När en allmän översyn av det svenska regelverket för krigsmaterielexport blir aktuell blir det naturligt att ta till vara de erfarenheter som hittills vunnits med den nuvarande lagstiftningen. I avvaktan på en sådan allmän översyn har regeringen givit direktiv till en enmansutredning om en precisering av följdleveransbegreppet.

Miljöpartiet anser i motion 1997/98:U64 yrkande 10 att de regler som gäller för Krigsmateriel för strid även skall tillämpas på Övrig krigsmateriel och att s.k. försvarsmateriel bör anses vara "krigsmateriel" i riktlinjernas mening (yrkande 11). Även Vänsterpartiet anser i motion 1997/98:U65 (v) yrkande 6 att samma riktlinjer skall gälla för Övrig krigsmateriel som för Krigsmateriel för strid.

Vad gäller en översyn av de regler som styr svensk krigsmaterielexport delar utskottet många av motionärernas synpunkter i så måtto att erfarenheter av tillämpningen fortlöpande bör tas till vara och bli styrande för den framtida hanteringen av dessa frågor. Utskottet förutsätter att ISP och regeringen i det praktiska arbetet tar till vara de erfarenheter som man vinner genom att tillämpa det gällande regelverket. Utskottet vill framhålla att de gällande reglerna fortfarande är tämligen nya, även om de i stor utsträckning bygger på tidigare praxis. Den nya krigsmaterielagen (1993) innebär att krigsmaterielbegreppet breddats till att omfatta nya materielkategorier. Utskottet konstaterar att uppdelningen av krigsmateriel i Krigsmateriel för strid (KS) och Övrig krigsmateriel (ÖK) gjorts medvetet för att olika hårda krav skall kunna tillämpas. Utskottet har i tidigare betänkande understrukit att en utvärdering och översyn av såväl lagstiftningen som riktlinjernas tillämpning bör göras vid lämpligt tillfälle.

Med det anförda avstyrker utskottet motionerna 1997/98:U64 (mp) yrkandena 8–11 samt 1997/98:U65 (v) yrkandena 1 och 6 och anser motion 1997/98:U65 (v) yrkande 2 besvarad.

Miljöpartiet anser också i motion 1997/98:U64 yrkande 14 att riktlinjerna för krigsmaterieexporten bör lagregleras och att slutanvändarintyg bör krävas för all svensk export, även avseende komponenter (yrkande 13).

Utskottet konstaterar också att det svenska regelverket är så utformat att slutanvändarintyg inhämtas vid export av allt slags krigsmateriel, även komponenter. Intygets innehåll anpassas till den aktuella typen av export. Frågan om intygens utformning vid export av komponenter granskades av KU 1996 (bet. 1995/96:KU30).

Med det anförda avstyrker utskottet motionerna 1997/98:U64 (mp) yrkandena 13 och 14.

Kristdemokraterna framhåller i motion 1997/98:U63 yrkande 3 att Sverige bör arbeta för att de länder till vilka svensk export sker rapporterar sina köp till FN:s vapenhandelsregister.

En översyn av FN:s vapenhandelsregister avslutades i augusti 1998 och en rapport har lämnats till FN:s generalsekreterare. Sammanlagt beräknas drygt 90 % av handeln med berörda vapen rapporteras. Utskottet noterar att regeringen aktivt verkar för en ökad rapportering till vapenhandelsregistret. Att endast medge export av svensk krigsmateriel till stater som lämnar fullständig rapportering till FN:s vapenhandelsregister skulle i praktiken innebära ett nytt leveransvillkor och en ändring av nuvarande regelverk. Avgörande bör vara hur presumtiva mottagarländer uppfyller riktlinjernas materiella regler, inte huruvida de iakttar en rapporteringsskyldighet av detta slag. Utskottet vill inte utesluta att rapporteringen till FN-registret vägs in vid en samlad bedömning, men kan inte se att den bör ges status av ett avgörande kriterium för tillåtligheten av svensk export generellt.

Utskottet avstyrker därmed motion 1997/98:U63 (kd) yrkande 3.

Miljöpartiet anser i motion 1997/98:U64 yrkande 15 att Sverige bör avvisa EU-kommissionens förslag att export av samtillverkade produkter skall få ske enligt de regler som gäller i det land där produkten tillverkas eller saluförs, och i motion Fö501 (m) yrkande 3 framhålls vikten av en harmonisering av regelverket för krigsmaterielexporten.

Artikel 223 i Romfördraget möjliggör för EU:s medlemsländer att undanta tillverkning och handel med krigsmateriel från unionens regelverk för att skydda egna väsentliga säkerhetsintressen. Detta innebär att det på detta område inte finns någon gemenskapskompetens. Reglerna rörande krigsmaterielexport varierar sålunda från land till land, både till form och innehåll.

Inom EU diskuteras krigsmaterielfrågorna i flera sammanhang. Utskottet har noterat regeringens ambition att genom intensifierade diskussioner i olika forum försöka främja en ökad samsyn i exportkontrollfrågor inom Europa med utgångspunkt från det restriktiva synsätt som ligger till grund för de svenska regler som styr hanteringen av krigsmaterielfrågorna.

Sverige är representerat inom olika arbetsgrupper, bl.a. inom rådsarbetsgrupperna COARM och POLARM. Inom den förra har arbetet inriktats på att konkretisera uttolkningen och tillämpningen av åtta gemensamt identifierade kriterier avseende krigsmaterielexport. Där sker också ett visst informationsutbyte rörande enskilda mottagarländer. Utskottet har erfarit att regeringen i detta sammanhang verkar för en större öppenhet, framför allt vad gäller informationsutbytet med de andra EU-medlemmarna. Inom EU:s arbetsgrupp POLARM diskuteras möjligheterna att förenkla intern EU-handel med krigsmateriel. I det sammanhanget diskuteras industri-, export- och upphandlingspolitik.

Utskottet har i tidigare betänkanden välkomnat regeringens redovisade ambition att aktivt verka för en mer restriktiv syn inom EU på krigsmaterielexporten. Vad gäller en eventuell harmonisering av exportreglerna har ut-

skottet i betänkande 1997/98:UU3 slagit fast att för Sveriges vidkommande måste vår restriktiva exportpolitik tas som utgångspunkt för en sådan harmonisering. Detta utskottets ställningstagande äger fortfarande giltighet.

Sverige arbetar sedan lång tid tillbaka internationellt för en ökad restriktivitet och för en större öppenhet vad gäller dessa frågor. Utskottet delar regeringens principiella synsätt, som detta kommer till uttryck i skrivelsen.

Med det anförda anser utskottet motionerna 1997/98:U64 (mp) yrkande 15 och Fö501 (m) yrkande 3 besvarade.

Kristdemokraterna anser i motion 1997/98:U63 yrkande 4 att Sverige skall vara pådrivande för en förbättrad etisk kod för vapenexport och i motion U509 (kd) yrkande 13 att Sverige bör gå i täten för upprättandet av en uppförandekod vad gäller europeisk krigsmaterieförsäljning. Vänsterpartiet anser i motion 1997/98:U65 (v) yrkande 5 att regeringen i EU-sammanhang måste verka för att den uppförandekod som antagits av EU-länderna blir restriktiv och bindande.

Frågan om en europeisk uppförandekod för krigsmaterielexporten skall, enligt utskottets uppfattning, ses som uttryck för en gemensam europeisk strävan att nå samsyn kring övergripande etiska normer för denna verksamhet. Utskottet konstaterar att Sverige aktivt medverkat till att en europeisk uppförandekod antagits och ställer sig positivt till en vidareutveckling av denna kod. Denna diskussion har förts inom ramen för arbetet i rådsarbetsgruppen COARM. En tanke är att söka åstadkomma ett utökat samarbete mellan EU-ländernas tull- och polismyndigheter och på sikt hjälpa länderna i tredje världen att bygga upp sin kompetens på detta område. Enligt utskottets uppfattning innebär Sveriges aktiva agerande på detta område att motionärernas önskemål i allt väsentligt är uppfyllda.

Med det anförda anser utskottet motionerna 1997/98:U63 (kd) yrkande 4, 1997/98:U65 (v) yrkande 5 och U509 (kd) yrkande 13 besvarade.

Vänsterpartiet vill i motion 1997/98:U65 yrkande 7 att svenska regler skall vara tillämpliga vid samarbete mellan svenska företag och företag i andra EU-länder när det gäller export av krigsmateriel.

Av vad utskottet ovan anför framgår att EU:s medlemmar i enlighet med artikel 223 i Romfördraget fortsatt äger besluta om det materiella innehållet i alla regler rörande krigsmaterielexport. Någon gemenskapskompetens finns inte på detta område. För Sveriges del gäller att all utlandssamverkan på krigsmaterielområdet skall stå i överensstämmelse med de generella riktlinjerna för krigsmaterielexport. Då ett samarbetsavtal med utländsk part förutsätter export från samarbetslandet till tredje land bör enligt gällande riktlinjer frågan om sådan export bedömas enligt svenska regler i de fall då den slutliga produkten kan sägas ha övervägande svensk identitet. Utskottet finner den nuvarande ordningen ändamålsenlig och ser inte skäl att förespråka en ändring av gällande regler. Som ovan anförts finner utskottet att regeringen i kontakter med andra stater på ett tillfredsställande sätt ger uttryck för svenska synpunkter utifrån den restriktivitet som präglar Sveriges politik rörande krigsmateriel.

Vänsterpartiets motion T802 yrkande 2 rör exporten av avancerade krypteringsprogram.

Sverige tillämpar kontroll över utförelse av strategiskt känsliga produkter, dvs. sådana produkter som normalt har civil användning men som också kan utnyttjas i förstörelsebringande syfte. Dessa produkter benämns produkter eller varor med dubbla användningsområden. Kryptoteknik är en sådan produkt.

Exportkontrollen av strategiska produkter är av en annan karaktär än exportkontrollen av krigsmateriel. För krigsmateriel gäller ett generellt förbud mot utförelse utan ISP:s eller regeringens tillstånd. För strategiska produkter gäller däremot att export skall tillåtas om inte särskilda skäl talar emot.

Alla kryptoprodukter är inte föremål för exportkontroll. Den tekniska utvecklingen under senare år och tillgången till Internet har inneburit att användningen av kryptografi i civila sammanhang har ökat. Teknik, som förr endast användes inom försvarsmakten och av staten, är i dag allmänt spridd och kan laddas ned från Internet. Utskottet har inhämtat att regeringens inställning är att främja export av svenska varor och svensk teknik, även av avancerade kryptoprodukter, i synnerhet om den är allmänt tillgänglig.

När det gäller den mest avancerade tekniken är det emellertid viktigt att utförelsen sker med exporttillstånd efter det att ansökningsprovet av ISP. Sverige måste respektera sina internationella åtaganden och medverka till att förhindra att olämpliga stater terrorister och den organiserade brottsligheten får tillgång till avancerad kryptoteknik. Dessa åtaganden medför att det föreligger en skyldighet för företagen att söka tillstånd för export av sådan teknik. Detta innebär dock inte att export är förbjuden, annat än till ett mycket litet antal mottagare.

Vilka strategiska varor som skall kontrolleras och vilka som kan säljas och exporteras fritt utan restriktioner, framgår av de produktlistor som bestäms av de 33 deltagande staterna i Wassenaar-arrangemanget (WA), bland dem USA, Ryssland och EU-länderna. De produktlistor som tas fram och fortlöpande ses över inom WA antas enhälligt av medlemsstaterna och införlivas i EU-rätten.

Den gällande ordningen överensstämmer således med vad som får uppfattas vara motionärernas syfte. Med det anförda anser utskottet motion T802 (v) yrkande 2 besvarad.

Krigsmaterielexport till enskilda stater och områden och export av speciella produkter

Flera motioner innefattar yrkanden av innebörd att all svensk krigsmaterielexport, i förekommande fall även avseende följdleveranser till vissa namngivna länder, skall avbrytas med hänvisning till den bristande respekten för de mänskliga rättigheterna i dessa länder. Utskottet gör med anledning av dessa motionsyrkanden följande bedömning.

Det gällande regelsystemet avseende utlandssamverkan på krigsmaterieleområdet syftar till att så långt möjligt uppnå politiskt samförstånd i dessa,

många gånger svåra, avvägningsfrågor. Alla principiellt viktiga ärenden föreläggs Exportkontrollrådet och kan också bli föremål för diskussion i Utrikesnämnden. Enligt gällande lag och riktlinjer är det i sista hand regeringen som har att ta ställning till frågor rörande tillstånd för export av krigsmateriel. Regeringen har också det politiska ansvaret för tillämpningen av riktlinjerna.

För prövning av ansökningar om utförseltillstånd tillämpas det restriktiva svenska regelverket på området. Den senaste lagen om krigsmateriel trädde i kraft den 1 januari 1993 (1992:1300 och senaste omtryck i SFS 1997:689 med nu gällande lagtext efter organisationsförändringar) efter beslut av riksdagen hösten 1992 och bildar, tillsammans med de riktlinjer som finns på området, ramen för regelverket. Varje ansökan prövas individuellt. En uttalad preferens för tillstånd finns för leveranser till övriga Norden och andra neutrala länder i Europa. Någon formell uppdelning i tillåtna eller förbjudna länder finns inte. Förbud mot utförsel gäller däremot när ovillkorliga hinder, i första hand i form av FN-sanktioner eller EU-embargon, föreligger. Utskottet menar att en internationellt samordnad restriktivitet vad gäller vapenexport är en effektiv fredsfrämjande åtgärd och konstaterar att regeringen sedan lång tid arbetar inom EU och andra internationella forum för att åstadkomma en ökad restriktivitet vad gäller krigsmaterielexport.

Mottagarländernas respekt för de mänskliga rättigheterna är ett viktigt rekvisit vid bedömningen av tillståndsgivningen av svensk krigsmaterielexport. Utförseltillstånd för nya leveranser av krigsmateriel bör enligt riktlinjerna inte lämnas avseende stater där omfattande och grova kränkningar av mänskliga rättigheter förekommer. Utskottet har tidigare uttalat, senast i betänkande 1997/98:UU3, att regeringen vid en utvärdering och översyn av krigsmateriellagstiftningen och riktlinjerna samt tillämpningen av desamma bör fästa särskilt stor vikt vid MR-frågorna. Utskottet vidhåller denna uppfattning. I fallet Indonesien intar regeringen en restriktiv hållning och endast vissa följdleveranser förekommer. Konstitutionsutskottet har dessutom vid upprepade tillfällen prövat fall som har bäring på svensk krigsmaterielexport till Indonesien.

Konstitutionsutskottet anmodade i sitt granskningsbetänkande 1996/97: KU25 regeringen att överväga och precisera de avsnitt i riktlinjerna för krigsmaterielexport som behandlar följdleveranser. Enligt konstitutionsutskottets uppfattning är riktlinjernas innebörd oklar, bl.a. vad gäller hänsynen till mänskliga rättigheter i samband med följdleveranser. Regeringen har nu, som ovan nämnts, inlett ett arbete som syftar till en utredning av dessa frågeställningar. Utskottet välkomnar detta. Utredningen skall lägga fram sitt betänkande senast den 31 mars 1999.

Utskottet har i tidigare betänkanden ansett att riksdagen inte bör fatta beslut i förvaltningsangelägenheter som enligt författning ankommer på regeringen, domstolar eller andra myndigheter.

Utskottet har, i betänkande 1997/98:UU3, kommit till slutsatsen att riksdagen inte bör göra något särskilt tillkännagivande beträffande ett vapenembargo gentemot enskilda länder. Denna utskottets bedömning kvarstår. Utskottet vill i detta sammanhang framhålla vikten av utskottets årligen återkommande betänkanden med landspecifika bedömningar rörande respekten

för de mänskliga rättigheterna. Utskottet utgår från att regeringen vid sina ställningstaganden rörande utförelsetillstånd och annan tillståndspliktig utlandssamverkan noga beaktar vad utskottet därvid anför. Utskottet har inhämtat att regeringen intar en restriktiv hållning vad gäller krigsmaterielexport till Indonesien. Konstitutionsutskottet har senast 1997 prövat svensk krigsmateriel-export till Indonesien utan att finna skäl till kritik av regeringens ställningstagande.

Med det anförda anser utskottet motionerna 1997/98:U63 (kd) yrkandena 1 och 2, 1997/98:U64 (mp) yrkandena 2, 3 och 12, 1997/98:U65 (v) yrkandena 8–16, U402 (v, c, mp) yrkandena 1 och 2, U406 (v) yrkandena 1, 2 och 5, U612 (v, kd, c, fp, mp) yrkande 2, U618 (mp, v, c, fp) yrkande 7 samt U704 (v) yrkande 1 besvarade.

Vänsterpartiet anser i motion U406 yrkande 3 att Sverige inte bör exportera JAS 39 Gripen till länder där militären inte står under full civil kontroll och i yrkande 4 att Sverige inte bör exportera JAS 39 Gripen till länder som Sverige samtidigt ger bistånd till för demokratisering och fattigdomsbekämpning.

Utskottet menar att varje land har rätt till ett försvar och att ett ställningstagande till en eventuell förfrågan om köp av svensk krigsmateriel måste baseras på de i riksdagen överenskomna riktlinjerna av svensk export av sådan materiel efter prövning av varje enskilt fall.

Det är utskottets bedömning att i de länder som i dag kommer i fråga för export av JAS 39 Gripen har respektive lands civila och demokratiskt valda regering kontroll över landets militär. Även om Sverige ger bistånd till länder för demokratisering och fattigdomsbekämpning står detta inte i motsatsställning till Sveriges vilja att exportera försvarsmateriel som JAS 39 Gripen. De två länder som för närvarande får svenskt bistånd och samtidigt är föremål för exportansträngningar vad gäller JAS 39 Gripen är Sydafrika och Chile. I Sydafrika har landets försvarsutgifter minskats från 59 % av landets BNP år 1989 till 1,4 % år 1998. I Chile motsvarar militärutgifter 1,6 % av landets BNP, vilket är en lägre nivå än samtliga västeuropeiska länder, med undantag för Luxemburg och Spanien. Vad gäller ett eventuellt intresse från Indonesien för JAS 39 Gripen så har försvarsministern i interpellationsdebatt i september 1997 konstaterat att några uppgifter om ett indonesiskt intresse för JAS 39 Gripen, utom det som lär ha förekommit i indonesisk press, inte är kända och att oavsett hur det ligger till är regeringens hållning att nya exportåtaganden av krigsmateriel inte är aktuella med avseende på Indonesien.

En huvudlinje i de svenska riktlinjerna är att en helhetsbedömning skall göras vilken omfattar alla relevanta faktorer. Resurser för social och ekonomisk utveckling är alltid centrala dimensioner i alla samhällen, men varje land måste självt avgöra hur resursfördelningen mellan olika behov i landet skall hanteras.

Därmed avstyrks motion U406 (v) yrkandena 3 och 4.

Utskottet hemställer

1. beträffande *regeringens skrivelse*
att riksdagen lägger regeringens skrivelse 1997/98:147 Redogörelse för den svenska krigsmaterielexporten år 1997 till handlingarna,
2. beträffande *redovisnings- och sekretessfrågor*
att riksdagen avslår motion 1997/98:U64 yrkandena 4–7 och 16,
3. beträffande *ett demokratikriterium och kvinnoperspektiv i MR-frågor*
att riksdagen avslår motion 1997/98:U65 yrkandena 3 och 4,
res. 1 (v, mp)
4. beträffande *en avvecklingsplan för krigsmaterielexporten*
att riksdagen avslår motion 1997/98:U64 yrkande 1,
5. beträffande *regler för krigsmaterielexport och följdleveranser*
att riksdagen med avslag på motionerna 1997/98:U64 yrkandena 8–11 samt 1997/98:U65 yrkandena 1 och 6 förklarar motion 1997/98:U65 yrkande 2 besvarad med vad utskottet anfört,
res. 2 (v, mp)
6. beträffande *lagreglering och slutanvändarintyg*
att riksdagen avslår motion 1997/98:U64 yrkandena 13 och 14,
7. beträffande *rapportering till FN:s vapenhandelsregister*
att riksdagen avslår motion 1997/98:U63 yrkande 3,
8. beträffande *en harmonisering av regelverket för krigsmaterielexport*
att riksdagen förklarar motionerna 1997/98:U64 yrkande 15 och 1998/99:Fö501 yrkande 3 besvarade med vad utskottet anfört,
9. beträffande *en europeisk uppförandekod*
att riksdagen förklarar motionerna 1997/98:U63 yrkande 4, 1997/98:U65 yrkande 5 och 1998/99:U509 yrkande 13 besvarade med vad utskottet anfört,
10. beträffande *tillämpningen av svenska regler vid krigsmateriellexport*
att riksdagen förklarar motion 1997/98:U65 yrkande 7 besvarad med vad utskottet anfört,
11. beträffande *export av avancerade krypteringsprogram*
att riksdagen förklarar motion 1998/99:T802 yrkande 2 besvarad med vad utskottet anfört,
12. beträffande *krigsmaterielexport m.m. till enskilda stater och områden*
att riksdagen förklarar motionerna 1997/98:U63 yrkandena 1 och 2, 1997/98:U64 yrkandena 2, 3 och 12, 1997/98:U65 yrkandena 8–16, 1998/99:U402 yrkandena 1 och 2, 1998/99:U406 yrkandena 1, 2 och 5, 1998/99:U612 yrkande 2, 1998/99:U618 yrkande 7 samt 1998/99:U704 yrkande 1 besvarade med vad utskottet anfört,
res. 3 (v, kd, c, fp, mp)

Stockholm den 25 mars 1999

På utrikesutskottets vägnar

Viola Furubjelke

I beslutet har deltagit: Viola Furubjelke (s), Sören Lekberg (s), Berndt Ekholm (s), Bertil Persson (m), Liselotte Wågö (m), Carina Hägg (s), Agneta Brendt (s), Murad Artin (v), Jan Erik Ågren (kd), Sten Tolgfors (m), Marianne Samuelsson (mp), Marianne Andersson (c), Marianne Jönsson (s), Karin Enström (m), Fanny Rizell (kd), Eva Zetterberg (v) och Elver Jonsson (fp).

Reservationer

1. Ett demokratikriterium och kvinnoperspektiv i MR-frågor (mom. 3)

Murad Artin, Eva Zetterberg (båda v) och Marianne Samuelsson (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 21 börjar med "Utskottet anser frågan" och på s. 21 slutar med "yrkandena 3 och 4." bort ha följande lydelse:

Svensk krigsmaterielexport är enligt lag förbjuden. Att den ändå förekommer beror på att undantag kan medges. Grundtanken i den svenska lagstiftningen är dock det generella förbudet. Förekomsten av ett generellt förbud innebär rimligen att man skall vara starkt restriktiv när det gäller undantagen. Regelverket för den svenska krigsmaterieexporten har lett till en praxis som hotar att sluta i principlöshet, och resultatet blir lidanden för dem som utsätts för den exporterade krigsmaterielens verkningar.

Restriktioner i de svenska riktlinjerna för krigsmaterielexport omfattar endast brott mot de mänskliga rättigheterna, konfliktsituationer där freden hotas och krig. Ett utmärkande drag i svensk utrikespolitik som blivit alltmer framträdande under senare år är att Sverige understött kampen för demokrati och en demokratisk utveckling i olika delar av världen. I konsekvens med en sådan politik borde Sverige inte tillåta krigsmaterielexport till diktaturer.

Flera av de länder till vilka Sverige exporterar krigsmateriel finns med på den lista över länder där brotten mot de mänskliga rättigheterna betraktas

som ”grova och omfattande”. Det också väl känt att kvinnor i flera av dessa länder lever under ytterligt svåra förhållanden. MR-brott mot kvinnor räknas inte alltid som riktigt lika grova som andra brott mot de mänskliga rättigheterna. Ett kvinnoperspektiv på brott mot mänskliga rättigheter bör därför komma till uttryck när det gäller svensk krigsmaterielexport.

En översyn av regelverket för den svenska krigsmaterielexporten bör snarast genomföras med fokus på demokrati-, MR- och genderfrågorna i de länder till vilka Sverige exporterar krigsmateriel.

Utskottet tillstyrker med det anförda motion 1997/98:U65 yrkandena 3 och 4.

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *ett demokratikriterium och kvinnoperspektiv i MR-frågor*

att riksdagen med anledning av motion 1997/98:U65 yrkandena 3 och 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anført,

2. Regler för krigsmaterielexport och följdleveranser (mom. 5)

Murad Artin, Eva Zetterberg (båda v) och Marianne Samuelsson (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 22 börjar med ”Utskottet konstaterar att” och på s. 22 slutar med ”yrkande 2 besvarad.” bort ha följande lydelse:

Utskottet konstaterar att man trots existensen av ett regelverk för olika kategorier av krigsmateriel, varje år har kunnat konstatera att svensk krigsmateriel hamnat i länder dit den rimligen inte borde ha kommit. Så har det även varit under 1997 vilket framgår av regeringens skrivelse 1997/98:147. Utskottet anser att den uppdelning som görs i regelverket mellan Krigsmateriel för strid och Övrig krigsmateriel är både olämplig och vilseledande. Den är vilseledande såtillvida att den ger intryck av att Övrig krigsmateriel inte är farlig eller hotfull. Därigenom skapar den felaktiga föreställningar om den svenska krigsmaterielexporten. Eftersom denna uppdelning inte har något att göra med de effekter materielen har när det gäller att åstadkomma mänskligt lidande så skall inte skilda regler gälla.

I den översyn som utskottet efterlyst bör utgångspunkten vara att de regler som gäller för Krigsmateriel för strid skall även tillämpas för Övrig krigsmateriel. Därvid bör också inkluderas frågan om att jämställa följdleveranser med nya leveranser. Det är angeläget att denna översyn genomförs så snart som möjligt.

Utskottet tillstyrker med det anförda motionerna 1997/98:U65 yrkandena 1 och 6 samt 1997/98:U64 yrkandena 8–11 samt anser motion 1997/98:U65 yrkande 2 besvarad.

dels att utskottets hemställan under 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *regler för krigsmaterielexport och följdleveranser*

att riksdagen med anledning av motionerna 1997/98:U65 yrkandena 1 och 6 samt 1997/98:U64 yrkandena 8–11 som sin mening ger rege-

3. Krigsmaterielexport m.m. till enskilda stater och områden (mom. 12)

Murad Artin, Eva Zetterberg (båda v), Jan Erik Ågren, Fanny Rizell (båda kd), Marianne Samuelsson (mp), Marianne Andersson (c) och Elver Jonsson (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 27 börjar med ”Utskottet har inhämtat” och på s. 27 slutar med ”yrkande 1 besvarade.” bort ha följande lydelse:

Vad gäller Indonesien har utskottet under en lång följd av år behandlat den bristande respekten för de mänskliga rättigheterna i landet, i synnerhet vad avser Östra Timor och dess rätt till självbestämmande (senast i betänkandena 1994/95:UU24, 1996/97:UU12 och 1997/98:UU3). Utskottet har därvid tagit del av upprepade rapporter från FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna, från FN:s särskilde rapportör, från Human Rights Watch/Asia och State Departments årsbok för 1996. Utskottet tvingas konstatera att förhållandena i Indonesien, i Östra Timor och för religiösa minoriteter i landet inte förbättrats under de senaste åren. Av regeringens skrivelse om krigsmaterielexporten för 1997 framgår att en betydande export av krigsmateriel till Indonesien ägt rum under året. Utskottet finner mot bakgrund av sina tidigare konstateranden rörande utvecklingen av de mänskliga rättigheterna i Indonesien, i synnerhet vad avser Östra Timor och respekten för de religiösa minoriteternas säkerhet, att all form av svensk krigsmaterielexport till Indonesien står i strid med de riktlinjer för svensk krigsmaterielexport som riksdagen ställt sig bakom. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Utskottet tillstyrker med det anförda motionerna 1997/98:U63 (kd) yrkande 1, 1997/98:U65 (v) yrkande 11 samt U618 (mp, v, c, fp) yrkande 7. Utskottet anser motionerna 1997/98:U63 (kd) yrkande 2, 1997/98:U64 (mp) yrkandena 2, 3 och 12, 1997/98:U65 (v) yrkandena 8–10 och 12–16, U402 (v, c, mp) yrkandena 1 och 2, U406 (v) yrkandena 1, 2 och 5, U612 (v, kd, c, fp, mp) yrkande 2 samt U704 (v) yrkande 1 besvarade med vad utskottet anfört.

dels att utskottets hemställan under 12 bort ha följande lydelse:

12. beträffande *krigsmaterielexport m.m. till enskilda stater och områden*

att riksdagen med anledning av motionerna 1997/98:U63 yrkande 1, 1997/98:U65 yrkande 11 och 1998/99:U618 yrkande 7 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört samt förklarar motionerna 1997/98:U63 yrkande 2, 1997/98:U64 yrkandena 2, 3 och 12, 1997/98:U65 yrkandena 8–10 och 12–16, 1998/99:U402 yrkandena 1 och 2, 1998/99:U406 yrkandena 1, 2 och 5, 1998/99:U612 yrkande 2 samt 1998/99:U704 yrkande 1 besvarade med vad utskottet anfört.

4. Export av JAS 39 Gripen (mom. 13)

Murad Artin, Eva Zetterberg (båda v) och Marianne Samuelsson (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 27 börjar med ”Det är utskottets” och på s. 27 slutar med ”yrkandena 3 och 4.” bort ha följande lydelse:

I och med det kalla krigets upphörande har förutsättningarna för internationell nedrustning och en minskning av militärutgifterna i världen kraftigt förbättrats. Samtidigt har alltför många länder, när terrorbalansen inte längre lägger hinder i vägen, fått möjlighet att köpa även omfattande och sofistikerade vapensystem. Detta innebär en avsevärd risk för militär kapprustning i vissa regioner och världsdelar, med negativa konsekvenser såväl för fred och säkerhet som för social utveckling och demokrati. Svensk utrikes- och säkerhetspolitik har traditionellt lagt stor tonvikt vid behovet av nedrustning och vapenbegränsning, liksom allmänt fredsfrämjande och konfliktförebyggande åtgärder. Stöd till demokratiseringssträvanden och bekämpande av fattigdom utgör sedan länge centrala inslag i svensk utrikes- och biståndspolitik. Denna inriktning har ytterligare förstärkts under senare år, bl.a. genom regeringens särskilda skrivelser om fattigdomsbekämpning och om demokrati och mänskliga rättigheter på biståndsområdet och inom utrikespolitiken.

Med aktivt stöd från de svenska och brittiska regeringarna har det under senare år bedrivits en mycket intensiv kampanj för att sälja stridsflygplanet JAS 39 Gripen till en lång rad länder också i tredje världen, länder som alla är unga demokratier med arméer som ännu är starka och präglade av det förflutna.

Export av JAS 39 Gripen till länder där militären inte är under full civil kontroll och till länder som Sverige samtidigt ger bistånd för demokratisering och fattigdomsbekämpning står i strid med de riktlinjer för svensk krigsmaterielexport som riksdagen ställt sig bakom. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Utskottet tillstyrker med det anförda motion U406 yrkandena 3 och 4.

dels att utskottets hemställan under 13 bort ha följande lydelse:

13. beträffande *export av JAS 39 Gripen*

att riksdagen med anledning av motion 1998/99:U406 yrkandena 3 och 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

1. Krigsmaterielexport till enskilda stater och områden

Murad Artin, Eva Zetterberg (båda v) och Marianne Samuelsson (mp) anför:

I flera motioner, varav några tvärpolitiska, tar motionärerna upp enskilda länder som inte uppfyller de krav som gäller för svensk vapenexport. De nämnda staterna befinner sig i väpnad konflikt, eller är invecklade i en väpnade oroligheter. Utmärkande för staterna är också bristen på respekt för mänskliga rättigheter, som kan ta sig uttryck i omfattande och grova kränkningar av dessa rättigheter. Motionerna besvaras med att utskottet i tidigare betänkanden kommit till slutsatsen att riksdagen inte bör göra något särskilt tillkännagivande beträffande ett vapenembargo gentemot enskilda länder. Utskottet hänvisar till de årligen återkommande betänkandena med landspecifika bedömningar för de mänskliga rättigheterna. Vi delar inte utskottets bedömning. Motionärerna framhåller inte bara de mänskliga rättigheterna utan fokuserar också på kärnfrågorna inom svensk vapenexport. Vi vill också se hur reglerna för de uppställda kraven efterlevs och hur den säkerhetspolitiska situationen är i det aktuella landet just vid tillfället när tillstånd för vapenexport beviljas eller avslås. Därför hävdar vi att riksdagen också bör yttra sig om lämpligheten av export till vissa länder.

Åtta gemensamma kriterier för vapenexport för EU:s medlemsstater, beslutade på Europeiska rådets möten i Luxemburg den 28–29 juni 1991 och i Lissabon den 26–27 juni 1992.

- Respekten för de internationella åtaganden som gemenskapens medlemsstater påtar sig, i synnerhet de sanktioner som beslutas av Förenta nationernas säkerhetsråd och de som beslutas av gemenskapen, icke-spridningsöverenskommelser samt andra internationella åtaganden.
- Respekten för mänskliga rättigheter i det slutliga mottagarlandet.
- Den interna situationen i det slutliga mottagarlandet, som en funktion av förekommande spänningar eller inre väpnade oroligheter.
- Bevarandet av regional fred, säkerhet och stabilitet.
- Medlemsstaternas nationella säkerhet, och säkerheten för de territorier vilkas utrikesrelationer är en medlemsstats ansvar, såväl som den nationella säkerheten för vänskapligt sinnade och allierade stater.
- Köparlandets agerande gentemot det internationella samfundet, särskilt med avseende på dess inställning till terrorism, förekommande allianser, och visad respekt för internationell rätt.
- Risker för att utrustning kommer på avvägar inom köparlandet eller re-exporteras under icke-önskvärda förhållanden.
- Lämpligheten av vapenexporten med hänsyn till det mottagande landets tekniska och ekonomiska kapacitet, givet önskvärdheten av att stater tillgodoser sina legitima försvars- och säkerhetsbehov med minsta möjliga avtappning av mänskliga och ekonomiska resurser till rustningsändamål.

Sammanfattning.....	1
Skrivelsen	1
Motionerna	1
Motioner väckta med anledning av regeringens skrivelse 1997/98:147	1
Motioner väckta under allmänna motionstiden 1998/99	4
Utskottet	5
Skrivelsens huvudsakliga innehåll	5
Sammanfattning av motionerna	17
Utskottets överväganden	20
Redovisningsfrågor	20
Lagstiftning och regelverk	21
Internationellt samarbete	23
Krigsmaterielexport till enskilda stater och områden och export av speciella produkter	25
Hemställan	28
Reservationer.....	29
1. Ett demokratikriterium och kvinnoperspektiv i MR-frågor (mom. 3)	29
2. Regler för krigsmaterielexport och följdleveranser (mom. 5).....	30
3. Krigsmaterielexport m.m. till enskilda stater och områden (mom. 12)	31
4. Export av JAS 39 Gripen (mom. 13).....	32
Särskilt yttrande.....	33
1. Krigsmaterielexport till enskilda stater och områden.....	33
Bilagor	
1. Tabell över export och utförseltillstånd	34
2. EU:s kriterier för export av krigsmateriel	35